

17 (Allen III, 361-377, nr. 858, aan Paul Volz (Basel, 14 augustus 1518), inleiding tot *Enchiridion*-editie 1518); 18 (Allen I, 551-554, nr. 288: aan Anton van Bergen (Londen, 14 maart 1514) en *Querela Pacis*), 19 (*Institutio principis christiani*), 24 (*Paraclesis*); het eerste contact werd gelegd door Luther, die Erasmus op 28 maart 1519 heeft geschreven, Huizinga, *Erasmus, Verzamelde Werken* VI, 136: Allen III, 516-519, nr. 933 (Wittenberg, 28 maart 1519).

15) Aug. Blutau, *Die beiden ersten Erasmus-Ausgaben des neuen Testaments und ihre Gegner*. Biblische Studien VII.5 (Freiburg im Breisgau 1902), i.h.b. 86-125: 'Die Fehde mit Lee'; vgl. Albert Rabil, *Erasmus and the New Testament: the mind of a christian humanist* (San Antonio 1972).

16) Het betreft de dominicaan Laurentius Laurentii, later prior in Groningen, inquisiteur voor de diocesen Utrecht en Münster (1530), *diffinitor* van het provinciaal kapittel (1533; over hem: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* II, 789); Allen IV, 277-280, nr. 1110, aan Johann Witz (Leuven, ca juni 1520), kopnoot: over de uitgave van *Antibarbari*; IV, 347-349, nr. 1144, aan Francesco Chierigato (Leuven, 13 september 1520), ll. 34-38; IV, 353-355, nr. 1147, aan Peter Manius (Leuven, 1 oktober 1520), ll. ll. 91-96; IV, 391-393, nr. 1164, aan Godescalc Rosemondts (Leuven, december 1520), ll. 2-4, vgl. ll. 50-56; IV, 394-396, nr. 1165, aan Capito (Leuven, 6 december 1520), ll. 16-18; IV, 396-400, nr. 1166, aan ? (Leuven, december 1520), ll. 25-29; IV, 418-419, nr. 1172, aan Godescalc Rosemondts (Leuven, ca 17 december 1520), ll. 2-4 enz., vgl. 32; IV, 420-424, nr. 1173, aan Frans Cranevelt (Leuven, 18 december 1520), ll. 99-111; IV, 463-479, nr. 1196, aan Vincent Dierckx (Leuven, ca maart 1521), ll. 201-205; vgl. IV, 554-564, nr. 1225, aan Petrus Barbirius (Brugge, 13 augustus 1521), ll. 155-159; V, 203-227, nr. 1342, aan Marcus Laurinus (Basel, 1 februari 1523) ll. 113-122: verwijzing naar een ander incident op 28 oktober 1521 waarin Laurentius zou zijn betrokken, vgl. echter Allen VIII, 252-258, nr. 2205, aan Johann Botzheim (Freiburg, 13 augustus 1529), ll. 187-193: een ander dan Laurentius; Allen VI, 87-107, nr. 1581, aan Beda (Basel, 15 juni 1525), ll. 377-385: het hele verhaal over Laurentius, zie ook VIII, 252-258, nr. 2205, aan Johann Botzheim (Freiburg, 13 augustus 1529), ll. 178-186; VI, 107-110, nr. 1582, aan de Leuvense theologen (Basel, 1 juli 1525), ll. 42-43: optreden van Aleander; over Laurentius Laurentii: S.P. Wolfs, *Middeleeuwse dominicanenkloosters in Nederland. Bijdrage tot een monasticon* (Assen 1984) 44-45; 46, vgl. 49, 50: XIVj, 51: XV.1, 53: XVII.7, 57: XXI.4; S.P. Wolfs, 'Erasmus von Rotterdam und die Dominikaner zu Löwen', in: R. Creytens en P. Künzle (ed.), *Xenia medii aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaeppli* II. Storia e letteratura. Raccolta di studi e testi 142 (Roma 1978) 787-808; 797-800.

17) Van Herwaarden, 'Wat doet een hond met een bad?'; vgl. Jardine, *Erasmus*, 194-199: Engelse vertaling van Erasmus' *Adagium*, met verwijzing naar vroegste Agricola-drukken; vgl. thans ook: Bedaux, *Hegius Poeta*, 52-57; 332-334.